

poruku kako za tadašnje tako posredno i za današnje vrijeme. Kao iskusan bibličar Zovkić zna da je potrebno povezivati poruku i kontekst djelovanja te da jedino u toj simbiozi može doći na vidjelo prava poruka, i da će se moći vidjeti njezino istinsko značenje. Knjiga Mate Zovkića *Poziv biblijskih proroka* obogaćuje našu literaturu

o prorocima i predstavlja dobar priručnik za studente, ali i sve druge koji bi željeli ući dublje u proročki fenomen i iz njega iščitavati poruku za današnje vrijeme. Jednostavnost jezika i jasnoća misli preporučuju knjigu i širokom krugu čitatelja.

Božo Lujić

Marijan KOREN, *Komunikacija s Transcendentnim, Križ*, 2008. str. 245.

Autor knjige *Komunikacija s Transcendentnim* svećenik je mr. sc. Marijan Koren, župnik župe Uzvišenja sv. Križa u Križu. Kao što sam autor ističe, ova knjiga predstavlja bilancu tridesetogodišnjeg svećeničkog rada kao i dugogodišnjeg bavljenja filozofskim i teološkim temama. Središnja je kategorija ovoga djela, kao što to i sam naslov sugerira, »komunikacija« koju Koren razumije kao »uzrok ljudskog postojanja«. U tom smislu, *Komunikacija s Transcendentnim* skicira »jedno moguće viđenje čovjeka i njegova odnosa s Bogom, što naznjevamo na osnovi istraživanja komunikacije i otkrića u neuroznanosti, posebno u razdoblju dekade ljudskog mozga«. Znači, autoru je stalo do »usaglašavanja« uvida kršćanstva i suvremene znanosti s obzirom na čovjeka i značenje komunikacije za njegovu egzistenciju.

Knjiga se sastoji od četiri dijela. Prvi dio, pod nazivom »Predmet komunikacije s Transcendentnim«, podijeljen je u četiri poglavlja. Prvo poglavlje: »Definiranje pojmova – Transcendentni – Bog filozofa«; drugo poglavlje: »Ljudsko

iskustvo o činjenici događanja komunikacije s Transcendentnim«; treće poglavlje »Tradicionalna filozofija o činjenici događanja komunikacije s Transcendentnim« i četvrto poglavlje »Divinae Illuminatio«. Kao što je i vidljivo iz naslova pojedinih podpoglavlja, autorova polazišta za »govor o komunikaciji s Transcendentnim« predstavljaju uvide klasične skolastičke metafizike, osobito naravne teologije i filozofske psihologije koji se nadopunjuju sa spoznajama iz psihologije religioznog doživljavanja. Pritom se temeljito obrađuju koncepcije »religioznog doživljavanja«, »religioznog iskustva« kao i iskustva »spoznaje Svetoga«, a sve to nastoji se razumijevati i tumačiti iz jedne antropološke perspektive. Naime, autor smatra da kombinacijom spoznaja različitih disciplina možemo zapravo pridonijeti »komunikaciji s Transcendentnim«. Svoju tezu autor dodatno eksplicira tumačeći još neke koncepte iz naravne teologije i kršćanske metafizike kao što je primjerice ideja božanskog prosvjetljenja.

Drugi dio, pod nazivom »Kako se komunikacija događa?«, predstavlja nadogradnju na jednu metafizičku podlogu iz prvoga dijela, povezujući tradicionalne metafizičke i religijske (naravno, na tragu judeokršćanske tradicije) postavke o odnosu duha i tijela s uvidima suvremene neuroznanosti. Nakon što je skicirao osnovne pojmove s kojima se služi filozofska i teološka antropologija s obzirom na problematiku duha i duše, autor se poziva na »dualistička rješenja odnosa duha i tijela« koja je zastupao australški nobelovac, neurofiziolog (i praktični katolik) John Carew Eccles (1903. – 1997.). Eccles, je, prema Korenovoju interpretaciji, svojevrstni neuroznanstvenik kartezijanac koji »pokušava objasniti interakciju između duha i mozga uz pomoć motoričko-voljnih radnji«. Duh je ona instancija koja ima nadnaravno porijeklo (od Boga), a koja »upravlja mozgom i njime se služi kao autonomni kontrolor«. Autor Ecclesove teorije nastoji vrednovati unutar okvira »teorije enformiranih sustava«.

U trećem dijelu knjige pod nazivom »Jedno moguće viđenje odnosa duha i tijela«, Koren povlači neke konzekvencije iz Ecclesovih istraživanja kao i vlastitog tematiziranja religioznog iskustva te nastoji skicirati vlastito tumačenje odnosa duše i tijela. Pritom se tijelo pokazuje kao »sredstvo« komunikacije, dok duh predstavlja jedan »duhovni entitet« u komunikaciji. Čovjek u iskustvu transcendiranja kao i u samoj transcenciji »razotkriva istinu o vlastitom biću«, jer bez razotkrivanja te istine ne bi uopće bilo izvornog

smisla. Ovdje je zapravo riječ o Bogu »čiju transcenciju neprestano doživljavamo kad god otkrivamo ograničenost iskustvenih predmeta«. Naime, te uvide, smatra autor, u velikoj mjeri potvrđuje i neuroznanost, ali i fizika kao i ostale prirodne znanosti. Potom autor nastoji opisati odnos čovjeka i Boga koristeći se pritom suvremenom terminologijom fizike i elektrotehnike i dolazi do zaključka da bi zapravo »znanstvenici [...] trebali prestati s redukcijom svijesti na neuronalne procese«, budući da smo »kroz naše istraživanje mogli zaključiti da u cjelokupnu ljudsku osobnost, osim perceptualne spoznaje, ide i religiozna«. Jer, »ako čovjek kroz razne vrste iskustva, pa i onog religioznog, otkrije činjenice o sebi, zasigurno s tom istinom zna zauzeti i na znanstvenom polju ispravan način istraživanja«. Autor smatra da je moguće na temelju znanja o mozgu s kojim trenutno raspolaže suvremena znanost objasniti i fenomene čovjekove komunikacije s Bogom.

Posljednji, četvrti dio naslovljen je »Božja objava kao komunikacija« i predstavlja vrhunac Korenovih razmatranja. Sama se objava razumije kao komunikacija s »kojom Bog priopćuje istinu razumnom biću sredstvima koja su za njega izvan redovitog načina spoznaje«. U tome smislu cjelokupno se događanje Božje samoobjave razumije kao komunikacijski čin, dok se grijeh razumije kao oslabljena komunikacija između Stvoritelja i stvorenja. Koristeći se analogijom iz svijeta tehnike, autor smatra kako »u komunikacijskom postupku prijemnik i

predajnik moraju biti kompatibilni, odnosno na istoj valnoj duljini«. Božja riječ i sakramenti ovdje su mišljeni kao sredstva koja otvaraju u čovjeku »frekvenciju« koja komunikaciju s Transcendentnim čini mogućom. Teološki rečeno, ovdje se događa spasenje. U tom smislu vrhunac takve komunikacije je euharistija.

Knjiga mr. sc. Marijana Korena predstavlja zanimljiv i originalan pokušaj filozofsko-teološkog promišljanja komunikacije. U tom smislu, ona bez svake sumnje posjeduje svoju specifičnu vrijednost. Koren nastoji svoje teze detaljno argumentirati, pozivajući se pritom na uvide kako klasične filozofije i teologije, tako i neuroznanosti. Ozbiljnost ovoga rada može se također iščitati iz činjenice da autor koristi obilje relevantne strane i domaće filozofske literature kako bi na argumentirani način potkrijepio svoje teze.

Iako, kao što smo vidjeli, knjiga nesporno obiluje zanimljivim stajalištima, ipak bi trebalo dva aspekta autorove argumentacije dodatno pojasniti.

Prvo, u prvome poglavlju prvoga dijela, gdje autor tematizira klasične dokaze za Božju opstojnost, bilo bi također potrebno uzeti u obzir i kritiku tih dokaza. Nakon toga, trebalo bi na filozofski način odgovoriti na tu kritiku. Današnja filozofija klasične dokaze ne uzima zdravo za gotovo, posebno ne zato što su oni još od Kanta ozbiljno postavljeni u pitanje. U formi u kojoj ih donosi Koren, tim se dokazima može dosta toga filozofski prigovoriti, što onda dijelom postavlja

u pitanje i autorovu tezu kako je uspio *dokazati* »egzistenciju objekta s kime se komunikacija ima događati«. Svakako bi autoru u jednom možda novom i dopunjenom izdanju ove knjige mogli biti od koristi i neki suvremeni kršćanski i drugi teistički filozofi koji donose neka nova rješenja nekih starih filozofskih problema.

Drugo, autor se u velikoj mjeri služi svojevrsnim rječnikom tehničkih znanosti, osobito elektrotehnike i fizike što, bez sumnje, ima svoje mjesto unutar njegove argumentacije. Komunikacijski odnos Boga i čovjeka nastoji se oslikati s analognim primjerima iz svijeta tehnike što, prema našem mišljenju, na nekim mjestima zvuči previše tehnicistički (poput npr. mjesta gdje autor nastoji tumačiti euharistiju i transupstancijaciju putem teorija o subatomske česticama koje su izveli fizičari A. Aspect i D. Bohm). Ovdje treba biti vrlo oprezan kako se taj veliki misterij kršćanske vjerničke egzistencije ne bi lišio njegove transcendentne i navlastito religiozne dimenzije koja se ne može svesti na bilo što drugo. U tom smislu, čini nam se, kako bi autor trebao još dodatno naglasiti otajstvenu dimenziju tog religioznog fenomena koji se ne da objasniti nečim izvan same religije.

Uz ove naznačene kritičke primjedbe treba reći da se ovdje radi o vrlo poticajnom djelu koje svakako ima svoju vrijednost u smislu duhovno-znanstvene literature i zato ga možemo preporučiti našoj čitalačkoj javnosti na daljnju presudbu.

Josip Oslić